

Октавија И. Неделку¹
Факултет за стране језике и књижевности
Универзитет у Букурешту

УДК 821.163.41:929(498)“1915/1940“

Лидија В. Чолевић
Факултет за стране језике и књижевности
Универзитет у Букурешту

СРБИ У БУКУРЕШТУ (3) СРПСКИ КЊИЖЕВНИЦИ - ДИПЛОМАТЕ У БУКУРЕШТУ: ЈОВАН ДУЧИЋ, ИВО АНДРИЋ И МИЛАН РАКИЋ

Борба за опстанак и идентитет Срба у Букурешту огледа се и у дипломатским односима. У раду се евоцира део дипломатске каријере српских књижевника Милана Ракића, Иве Андрића и Јована Дучића у румунској престоници. Њихово дело осим литерарне вредности, драгоцено је у историографији и европској дипломатији.

Кључне речи: Срби у Букурешту, књижевност, дипломатија, М. Ракић, И. Андрић, Ј. Дучић.

Од огромног значаја за разумевање идентитета Срба у Букурешту је државно-политички и књижевни ангажман који повезује тројицу великана

¹ cnedelcu2004@yahoo.com, lidijacolevic@yahoo.com

српске књижевности: Милана Ракића (1876-1938), Ива Андрића (1892-1975) и Јована Дучића (1871-1943) који су се у различитим периодима прошлог века, у распону од две и по деценије (1915-1940) нашли у дипломатској мисији у румунској престоници. Суочавајући се са спољнополитичким изазовима своје земље, службовали су у истим просторијама Амбасаде Републике Србије у Букурешту која се и данас налази на истој адреси². Рад омогућује увид у евентуално присуство или одсуство духовних паралела између три личности српске књижевне традиције, Милана Ракића, Ива Андрића и Јована Дучића, који су уграђујући себе и своја дела у темеље српске државе и дипломатије, несебичним деловањем како у дипломатији, тако и у разним областима српске и румунске културе, негујући културно наслеђе српског језика и његових додира са другим језицима били познати, не само у ондашњим румунским већ и у европским политичким круговима. Њихово дело везано за Румуне и румунску културу је са политиколошког, историјског и дипломатског становишта културолошки драгоцено. У крајњем исходу, ови одломци из српске дипломатије служе као добар мотив у неговању традиције дуговечне сарадње Румуније и Србије и постају конститутивна јединица консолидовања румунско-српских односа.

Своје прво трговинско представништво које је вршило функцију дипломатске мисије Кнежевина Србија отвара у Букурешту 1836. године. Оно је задржало континуитет све до признања независности Србије, док је Румунија на српској територији отворила први конзулат 1867. године [Лопичић, 2007: 92-100]. Од осамостаљења од Отоманске империје, формално проглашеног на Берлинском конгресу 1878. године, Србија и Румунија имају више него добре суседске односе. Ослонац повезаности румунско-српског културног простора Јован Дучић, ватрени поборник интегралног југословенства, видео је у православљу и историји: „Православни народи су међу собом повезани двоструко: расом и вером. Ако су са Грцима и Румунима повезани само вером, а не и расом, зато су с њима повезани заједничким историјским доживљајима. Наиме, сви су они подједнако робовали Монголима или Турцима. Ово чини, дакле, да су с овима такође повезани двоструко: вером и историјом. Додајмо овде и да су они сви заједно наследили благодети византијске културе и уметности, које су неколико векова служиле узором и Западу. Ова велика духовна породица од Белог до Егејског и Јадранског мора, постаје тиме један веома интересантан блок, у погледу моралном пре свега“ [Дучић, 1999].

Дипломатија, према дефиницији [Митић, 2003: 7], подразумева примену интелигенције и такта на вођење званичних односа између влада независних држава, а затим промоцију, остваривање и заштиту пословних интереса. Међутим, и поред општеприхваћеног става да је дипломатија „уметност

² Ambasada Republicii Serbia, Calea Dorobanților, nr. 34.

преговарања“, не може се уврстити у уметност јер је у питању вештина која се стиче искључиво обуком, те „није ни књижевност, ни филозофија, па ни рекламно говорништво“ [Митић, 2003: 120]. Следећи утисак који се стиче у сусрету дипломатије и књижевности је да је дипломатска служба привремена и долази од овога света, док се књижевно стваралаштво рачуна са вечношћу. Стога говори о дипломатији и књижевности, о писцима-дипломатама најчешће значи знатно релативизовати границе између књижевног и ванкњижевног домена и битно другачије поставити питање естетске вредности њихових литерарних остварења.

Иако однос дипломатије и књижевности звучи као оксиморон, поменута дипломатска тројка успела је да својим деловањем приближи „непомирљиво“. Период између два рата са собом је носио припаднике модерне категорије књижевника-дипломата који су важан део дипломатске историје Србије и Југославије³. Низ биографских студија о кругу најпознатијих српских интелектуалаца, књижевника који су своју каријеру градили и у дипломатији⁴ потврђује чињенице да су својевремено писци улазили у дипломатију јер су високе школе и знања махом стицали у иностранству, јер се књига много више ценила, али и због тога што су имали развијенију националну свест и јасно дефинисане националне циљеве. „Наше доба лежи свом тежином на нама“ изјавио је млади Иво Андрић у књижевном огледу *Наша књижевност и рат 1918*. године. Наведена идеја којом су се неизбежно поводили и Ракић и Дучић заправо је била облик синтезе свести једног времена у којем су се поштовале цивилизацијске вредности: част, истинољубивост, храброст, слобода и жртвовање за високе етичке циљеве. Таква есенција културних идеја које се као такве не остварују у политичкој историји, него на вишем ступњу духовног искуства, далекосежно је одредила будуће токове њиховог уметничког и дипломатског представљања. Као пројекција свих духовних вредности у култури, као етички високи општи идеал каквом теже и много старије и стабилније државе, али и срећније нације, појам јужнословенске цивилизације није празан и неодржив у ду-

³ Неколико напомена: Дан српске дипломатије обележава се у спомен оснивања Књажевске канцеларије иностраних дела Кнежевине Србије 29. маја 1839. године; Формирање Министарства иностраних дела у Београду и увођење министра овог ресора везује се за 1862. годину и време владавине кнеза Михаила, а доношење првог Закона о чиновницима Министарства иностраних дела за 1868. годину, дакле 10 година пре проглашења независности Србије на Берлинском конгресу; Године 2012. Београд и Република Србија добили су Музеј српске дипломатије који је отворен у просторијама Министарства спољних послова.

⁴ Подсетићемо да је Радован Поповић, дугогодишњи новинар и уредник часописа „Политика“, објавио низ биографских студија о кругу најпознатијих српских интелектуалаца, књижевника (Иво Андрић, Милош Црњански, Јован Дучић, Растко Петровић, Исидора Секулић, Вељко Петровић, Сретен Марић и др.) који су своју каријеру градили и у дипломатији, а чија је литература често била израз колективних осећања која одржавају будном историјску и националну свест српског народа.

ховном смислу. То је написаће Палавестра [Палавестра, 1991: 7], „прегршт златног праха што ће да остане кад време једном испере сав талог крви и патње, који чини природни део историјске судбине већине граничних народа између Истока и Запада“. Елаборирање великог броја предвидљивих животних и историјских искустава писца-дипломате као епохално препознатљиво било је подлога за књижевно дело које је поред литерарне, неминовно поседовало документарну и историјску вредност и као такво било интегрисано у активно културно памћење.

Непоколебљивост у отварању стваралачке личности према утицајима, угледање на добро изабране узор, француске, немачке, руске, па чак и пољске песнике на које је у то доба било корисно угледати се, подстакло је тврдњу да су „Дучић и Ракић изабрали да у српској књижевности буду „Французи“ и „Европљани“, дакле странци“ [Витановић, 1994: 150-153]. Они су заправо у европску и светску културу унели одлике свога народног духа, историјске етике и стваралачке маште. Широко је прихваћена мисао да се велика литература рађа када се удруже културе, цивилизације, различити погледи на свет и неуморан процес читања на свом и неколико других језика. То се често дешава у случајевима када се дипломате као професионални менаџери међународних односа нађу у егзотичном миљеу, новим околностима, окружени људима различитих погледа на свет. Дипломате због налажења дома далеко од своје куће често прати осећај усамљености, егзила, губитка и носталгије док служе својој земљи у иностранству. Постоји уверење да у таквим условима креативне дипломате посежу за оловком и писањем поезије, дневника или мемоара, који поред осталог обилују мноштвом историјских и политичких чињеница, а они мање креативни нађу излаз у алкохолу. Зато није случајно што песник W. H. Auden назива дипломатски живот – „this nightmare of public solitude“. За то време постану експерти у течном изговору неколико страних језика, развију акутну сензибилност, оштроумност, способност прецизног комуницирања и рационалног расуђивања, постану аналитичари друштвено-политичких и историјских кретања у сопственим и другим културним срединама.

Песници-дипломате у Букурешту (1915-1940)

Песник, академик, Милан Ракић, цео радни век је провео у диплома-тији. Био је по струци правник. Студије је завршио у Паризу. Две године по завршетку студија ступио је у дипломатску службу и остао све до пензионисања 1933. године. О Ракићу као дипломати више се причало и писало у иностранству у то време, него у Краљевини Југославији. У описима страних дипломата, истицан је као мудар, сталожен и изузетно образован. Доба првих српских конзула у Старој Србији, у време када су у Приштини

и Македонији службовали Бранислав Нушић (1864-1938) и Милан Ракић, запамћено је као „херојско доба“ српске дипломатије, а појава наведених признатих писаца обележена је борбом за национално ослобођење.

Пленио је својом културом, образовањем и шармом Милан Ракић најпре у Букурешту, да би затим прешао у Јаши где ће остати до краја новембра 1917. године. У протоколарно врло јасно дефинисаном дипломатском животу у којем су питања етике била строга и недвосмислено формулисана, Ракић је успевао да у оквиру практичног деловања реализује идеал успешног обављања мисије. Његова уравнотеженост и уздржаност прибављале су му позицију са које је, лишен страсти и нервозе, могао доносити рационалне одлуке. Коначно, највеће признање свога дипломатског умећа у продубљивању српско-румунских пријатељских односа доживео је уручивањем Ордена „Звезда Румуније“ степен командора. Остао је о томе запис краљице Марије: да су му другог децембра 1917. године румунски краљ и краљица на опроштајној вечери коју су приредили у част његовог одласка на нову дипломатску службу доделили ово признање. Амбиција, дискретност, скромност, висока култура и љубав према музици красили су Ракића.

„Милан Ракић је 26. јануара 1915. постављен за саветника посланства Краљевине Србије у Букурешту. У главни град Румуније дошао је са супругом. Њих двоје ће с румунским народом преживљавати све невоље повлачења 1916. године. Стићи ће у Јаши, привремену престоницу румунске владе, где ће се спријатељити са генералом о Анријем М. Бертолоом, шефом француске војне мисије. Генерал је много волео биологију и, по казивањима самог Ракића, и о ручку и о вечери није хтео разговарати ни о рату ни о чему другом него само о биологији. Ракић ће у вези са генералом забележити и следеће: Како његови ађутанти, ордонанси и официри нису били на довољној висини, он је мене позивао на ручак и вечеру и често ми слао одлично румунско вино Котнар“ [Поповић, 2011: 30]. У Јашију ће остати до краја новембра 1917. године, а потом одлази као дипломатски представник у Штокхолм, а затим у Осло, да би крајем Првог светског рата радио у српском посланству у Копенхагену. Од 1921. године био је посланик у Софији, а од 1927. посланик у Риму што ће бити круна његове дипломатске каријере. У једној бележници из 1938. поводом смрти Милана Ракића Андрић је написао следеће: „Чини ми се, око целе Ракићеве личности никада није престајала да бије и зари та атмосфера насмејаног стоицизма, реда и слободе, једноставности и господства, срдачности и уздржљивости. То је био човек за ког се је не знало него видело одакле долази. (...) Он је био један од оних људи који знају, на један само њима својствен начин, бити оно што је најтеже, увек и према свима једнаки. То су они ретки људи код којих мисао, реч, покрет и поглед одговарају (...) увек и до краја некаквом невидљивом унутарњем узору, код којих су сви обрачуни са самим собом потпуно унутарњи и сви скупо плаћени – јер, све се у животу плаћа, а господство највише“.

Једна од специфичности дипломатије као професије је да захтева и подршку брачног друга у његовом послу. Милан Ракић је у том смислу имао велику подршку у својој отменој жени Милици. Андрић је, међутим, био нежења за време свог боравка у Букурешту, док је Дучић и поред богатог љубавног живота и са израженом слободом водолије, ипак остао без брачног друга до краја живота.

Иво Андрић доноси са собом у Букурешт чежњу за Југославијом и за мајком, нестабилно здравље и финансијске бригае. „Срећнији су разграбили боља места, а мене је запао Букурешт“ [Караулац, 2003: 218], вајка се својој пријатељици Зденки Марковић када је добио дипломатско место у Букурешту 1921. године. Ово је један од ретких примера у којима уздржани, промишљени, стрпљиви и опрезни Андрић отворено демонстрира своја осећања. Лишен страсти, о свом напредовању није волео да прича ни са најближим колегама. Иако стиче различита искуства у румунској престоници и има доста познаника и пријатеља, Иво Андрић живи тихо, учи румунски језик и не експонира се. Једном речју воли усамљенички живот који проистиче из његове прилично песимистичке животне филозофије. Андрића су красили принципијелно истрајавање у ставовима и сведена и веома промишљена визуелна презентација, без трага екстраваганције. Веза Андрића и Румуније осим што је књижевноуметничка и тематска, читана у приповеткама *Ноћ у Алхамбри*, *На лађи у Знаковима поред пута*, а нарочито у незавршеном роману *Омер-Паша Латас*, уочава се и на духовном плану у плодноним познанствима која је писац стекао у време свог боравка у Букурешту (1921-1922), али и у познавању румунског језика. Информацију да је Андрић био и преводилац на румунски језик налазимо у часопису „Борба“ [Влатковић, 1997: 11] где аутор посебно указује на његово дружење са Македонцем (Арумуном) родом из Крушева, Николај Константином Бацаријом (1874-1952), који се након Првог светског рата настанио у Румунији. Да се закључити да је судбина балканских народа и исламски поредак поље у оквиру којег сусрет ове двојице земљака свакако задобија карактер парадигме сродности њихових погледа на свет. Претпоставка је да иако преводи на румунски језик, Иво Андрић то чини уз помоћ Бацаријинуа. Жанета Ђукић-Перишић [Ђукић-Перишић, 2012: 234] напомиње да се Андрић приликом свог једногодишњег боравка у румунској престоници дружио са турским дипломатом Бехџетом, са Стеваном К. Павловићем, отправником послова и саветником Посланства који је касније постао министар иностраних послова, али и са Ђуром Коломбатовићем“.

Андрић је уочи Другог светског рата постао најпре начелник Политичког одељења Министарства иностраних послова (у јулу 1935), да би већ 1937. указом кнеза Павла био постављен на истакнуто место помоћника министра иностраних послова. Богато искуство у дипломатији, службовање у осам држава и десет градова, од Ватикана, преко Букурешта, Трста, Граца,

Београда, Марсеја, Париза, Мадрида, Брисела, Женеве, поново Београда до Берлина, од најнижег звања у служби до помоћника министра иностраних послова, дали су довољно разлога да забележи ставове о суштини и дометима државне службе, о дипломатском позиву и друштвено одговорном понашању, мудрости у процењивању и одмеравању поступака и реакција државних службеника. „То су људи добре али једноставне памети, људи упрошћене и ограничене осетљивости и хладна срца, али не и лишени срца и без сваке осетљивости, способни за претварање, али не затворени и тајанствени, још мање подли, снажни, али не и груби, брзи и одлучни, али не преки и брзоплети, стварни, трезвени, али и суви и досадни. Они треба да знају доста, али на том што знају не смеју да се виде трагови учења, својим знањем треба да задиве оног са ким говоре, али да га никад не збуне, не увреде и не постиде њиме...“ [Андрић, 2011: 5]. Није ли описујући дипломату по завршетку каријере, Андрић покушао да рекапитулира своја искуства и ретроактивно дефинише свој дипломатски век у покушају да помири супротности балансирајући између државних интереса и личних амбиција.

Иво Андрић је у важним тренуцима за Југославију био на кључним позицијама иако се сматра да је своју дипломатску каријеру градио независно од било какве партијске припадности. Хитлер је већ био на власти када је постао опуномоћени министар и изванредни посланик Краљевског посланства у Берлину. Службовао је у Берлину до 1941. у време врло сложених и тешких званичних односа између Југославије и Немачке. Југославија је 25. марта 1941. под притиском Немаца потписала Тројни пакт, али је већ 27. марта у Београду извршен пуч којим је оборена влада и принц Павле свргнут с власти. Овај догађај Хитлер је искористио као повод да нападне Југославију, 6. априла. 1941. године. Андрић је у року од 24 сата морао да напусти Берлин и да се после принудног боравка у Констанцу врати у Београд. Ретке су Андрићеве изјаве о овом врло драматичном времену и личној огорчености према Немачкој. Неизмерно дивљење према немачком језику, култури и књижевности, с једне стране, горка искуства са немачком политиком у једном несумњиво тешком периоду, с друге стране, отежавали су његов говор о поменутом питању.

Андрић је са нескривеним симпатијама говорио о Дучићу као песнику, дипломати и човеку. Сматрао га је најбољим версификатором и стилистом кога је имала српска књижевност и који ће извршити пресудан утицај на генерације песника. Био му је захвалан јер је од њега учио основна правила дипломатске вештине. Андрић се сећа његове наочите и стасите појаве и лакоме жудње за женама.

Забележено је да су за разлику од Андрића, који је „чини се, зазирао од апсолутно одлучних и самоуверених људи“, Дучић и Ракић били изразито борбеног духа. Надменост је била особина и Андрића и Дучића, с тим што је Андрићева надменост била изражавана на дискретнији начин, оном дис-

танцом коју је стављао између људи, док је горопадни Дучић и надменост изражавао отвореније, грубље, показујући да је он „син богова“ и рођени аристократа, а не само обичан човек [Митић, 2002: 78-79]. Андрић стабилан и спокојан, опрезан у ономе што ће изговорити и што ће написати, био је човек чије се мишљење тражило, а став поштовао и уважавао. Дучић сујетан и плаховите нарави, био је одличан познавалац психологије човека. Ракић елегантан и дискретан, био је један од најцењенијих међу писцима дипломатама свог времена. Имао је нешто заједничко у карактеру и са Андрићем и са Дучићем – понос и достојанство, господско држање, родољубиво осећање и политичку прилагодљивост. По образовању, култури и стручности у каријери није заостајао за њима. Сва тројица су били академици, али и поданици власти. У зависности од ангажованости, амбиција и домета стварали су за време свог службовања или након окончане дипломатске каријере. У том смислу њихово дипломатско искуство уписује се у саму морфологију књижевних текстова и води афирмацији нових типова субјективитета, животних и стваралачких сензибилитета, доприносећи проучавању културно-историјског промишљања развоја свести о српској нацији. О дипломатији, заверама, судару цивилизација, политици и разним интересима Иво Андрић је највише писао у *Травничкој хроници*.

Слава песничког признања пратила их је упоредо. Прави куриозитет представља податак да се име Ива Андрића налази на листи песника, дипломата и уједно лауреата Нобелове награде (Gabriela Mistral, Saint-John Perse, George Seferis, Miguel Angel Asturias, Pablo Neruda, Czeslaw Milosz, Octavio Paz).

Јован Дучић био је потомак брата чувеног дипломате Саве Владиславића (око 1670-1738) из Херцеговине коме је посветио књигу *Један Србин дипломата на двору Петра Великог и Катарине I, гроф Сава Владиславић*, објављену у Америци 1942. године. За ово дело Дучић је сакупио грађу док је службовао у Риму и Букурешту (1933-1940). Цивилизација и интелектуална атмосфера Женева, а затим Париза, где је завршавао студије и стекао темељну филозофску и правну културу, развили су у Јовану Дучићу нов сензибилитет и навике. Познавање античке, грчко-римске цивилизације, религије, његови психолошко-историјски судови о појединим народима и анализе стања у Швајцарској, Француској, Грчкој, Италији, Шпанији, Португалији, Египту, Бугарској, Мађарској и Румунији сведоче о Дучићевом духовном простору, о његовом многоструком и слојевитом делу, као и о времену и свету у коме је деловао. Као члан књижевног клуба у Лондону, члан Српске краљевске академије уживао је огроман углед и пре уласка у дипломатске воде. Имао је 41 годину када је ушао у дипломатију и пуних 30 бавиће се овом професијом. Тачније, ушао је у дипломатију 1907. године када је постао писар у Министарству иностраних послова посланства у Софији. Већ 1912. године постао је „секретар пете класе“ посланства у

Риму, а затим је 1914. године премештен у посланство у Атину где је остао током Првог светског рата. Године 1918. постаје секретар прве класе и отправник послова посланства у Мадриду. Следе затим службовања у Атину (1921), Женеви (1924), Каиру (где је био генерални конзул од 1925. до 1927). Након двогодишње паузе (1927-1929) Дучић се враћа у Каиро као саветник посланства (1929). Најзад, у педесет и осмој години живота по први пут постаје краљевски посланик у посланству у Будимпешти (1932). Наредне године је премештен у Рим.

Јован Дучић у Букурешт стиже без одушевљења можда због чињенице што су га мање надахњивале балканске средине и средњоевропска култура и остаће у Румунији од 1937. до 31. маја 1940. године. „Донео је и своје многобројне антиквитете – слике, намештај, сабље, сребрно и златно посуђе, *Његошево попрсје* (Мештровићев рад), старо издање *Божанствене комедије* (Мусолинијев поклон)“ [Поповић, 2011: 58]. Дучић је разговарао као са потпуно равноправним партнером са румунским краљем Каролом II коме је 12. новембра 1937. године предао акредитиве. У међувремену је Посланство у Букурешту уздигнуто на ранг Амбасаде. Тако ће у јануару 1939. године Дучић бити именован за првог амбасадора у историји југословенске дипломатије и већ 13. фебруара предаће кредитиве у својству амбасадора.

Приближавање Дучићевих дипломатских списа (1937-1939) из Букурешта румунској читалачкој публици дугујемо професору Дорин Гамулеску⁵. Најпознатији румунски писци у време службовања Јована Дучића у Букурешту Јон Пилат, Јон Минулеску, Вирџил Карианопол, Виктор Ефтимју, Антон Балота (Ion Pilat, Ion Minulescu, Virgil Carianopol, Victor Eftimiu, Anton Balota) постали су му блиски пријатељи и преводили су његову поезију. Посебну заслугу за упознавање Румуна са Дучићевим стваралаштвом има Богољуб Писаров (1907-1971) те су Дучићеве књиге *Благо цара Радована* (доживела је два издања), *Градови и химере* и *Плаве легенде* штампане на румунском језику у Букурешту. Захваљујући књижевном угледу који је стекао, 8. маја 1939. Јован Дучић ће бити изабран за почасног члана Друштва румунских књижевника. Јован Дучић је напустио Букурешт 31. маја 1940.

Није волео усамљеност. Био је отворен, врло често ексцентричан и одлучан у друштвеним контактима и у служби. „Дучићева дипломатска служба, дуга колико нечији животни вијек, није била ни чиновништво, ни рутинска прагматика – него трагање за мотивима и односима, улажење у дубоке коријене, са циљем да што адекватније дијагностицира, тј. разазна, замршене односе и стегнуте чворове у организму државне цјелине југословенске. (...) У дипломатији ријетко кад има искрености, односно исповиједања. А шта је ово код Дучића? Ово је нешто дубље, шире и више од стилизоване дипломатије; ово је студирање из кога проистиче уметничко реаговање и

⁵ Jovan Dučić, *Rapoarte diplomatice din București (1937-1939)*, preveo Dorin Gămulescu, București: Universal / Dalsi, 1988.

философско закључивање – али обоје произнесено једним тоном и реченицом која иде у стваралаштво. Овдје је Дучић истраживач и научник, психолог и етичар високо надмашио Дучића дипломату: у Дучићевој личности је човјек стваралац превладао дипломату чиновника!“ [Калезић, 1942]. Други светски рат Дучић ће дочекати у Лисабону одакле одлази за Америку. У Америци ће остати све до смрти 1943. године. Умро је у току рата од шпанске грознице у 75. години живота. У првим поратним годинама писци у изгнанству нашли су се међу забрањеним ауторима. Тако је и Јован Дучић био избрисан из школског програма. Један део његовог књижевног наслеђа још увек није ушао у сабрана дела [Палавестра, 1991: 305-321].

Закључак

Иако књижевност и дипломатија на први поглед немају готово ништа заједничко, а улога писаца у обликовању спољне политике чини се сасвим занемарљивом, из аспекта културне антропологије овај би однос показао неочекиване могућности да се слика дипломатије претвори у једну упечатљиву књижевноисторијску параболу. Стога се слобода коју модерна институција књижевности омогућује може искористити као моћно политичко и дипломатско оружје.

На примерима Ракића, Андрића и Дучића који су се у различитим раздобљима прошлог века нашли на политичкој позорници Букурешта те показали развијено достојанство свог народа и земље коју су заступали и представљали, увиђамо да су дипломатија и књижевност два живота која се преплићу. Као учесници у помало тајновитом свету дипломатије и сведоци великих историјских догађаја постали су саставни део међународног политичког и дипломатског живота, покушавајући у својој мисији да остваре прокламовано неписано правило: бити револуционар, песник/књижевник и дипломата истовремено. Иако нису непосредно креирали спољну политику своје земље, они су је спроводили те покушавали као и остали бројни српски државници и дипломате од Илије Гарашанина, Стојана Новаковића, Милована Миловановића, Николе Пашића и других да изборе Србији одговарајуће место на Балкану и у Европи. Можда нам је сада лакше да разумемо колико је у дипломатским и књижевним напорима њиховим, језик малог народа почео да говори европским/светским гласом. Јасно је да њихов глас није говорио само из домаћих културних и политичких оквира, из света локалног поднебља коме су били у потпуности посвећени, већ су својим белешкама или преводима слали одјеке много шире.

Освртом на српске књижевнике-дипломате у Букурешту покушали смо да увидимо у каквим су се околностима њихове личности укрштале. Интерес за едукацијом, располагање историјским знањем и његово транс-

поновање у књижевно дело, потенцијал алузивног и фигуративног израза, литерарно евоцирање дипломатске дужности, појавна елеганција, концепт „путника“, ширина видика, жеља да се скучени простори у духовном смислу напусте, школовање на страни, знање неколико језика, разумевање политичке стварности и националне симболике, буђење националне свести нарочито у кризним моментима, само су неке од димензија које их повезују. У својеврсном дуализму између спољашњег „ангажмана за државу“ тј. окренутости друштвеној стварности и феномена националног идентитета, с једне стране, и песничког / књижевног стварања „за себе“, с друге стране, крије се снага, изузетност и делотворност књижевника-дипломате.

Песник је у малој предности у односу на дипломату када је реч о сензибилности и читању између редова неизговорених мисли и емоција. Преговори између Берлина и Београда у вези са приступањем Југославије Тројном пакту, службовање на Косову само су доказ да су најделикатнији периоди и мисије у историји српске дипломатије били поверени управо песницима, Ракићу, Андрићу и Дучићу које чврсто повезује дипломатска каријера у Букурешту. Перцептивна, феноменолошка, естетска и политичка димензија дипломатских и литерарних рукописа које су оставили за собом Андрић, Дучић и Ракић може послужити као покушај успостављања оквира за разматрање односа између дипломатије и књижевности у неком будућем истраживању.

Литература

- Абхау: К. Abhay, *Poetry and Diplomacy*. The University of Iowa <https://iwp.uiowa.edu/silkroutes/city/new-delhi/text/poetry-and-diplomacy> 3.12.2018.
- Андрић, 2003: I. Andrić, *Pisma 1912-1973* (priređio Miroslav Karaulac). Novi Sad: Matica srpska.
- Андрић, 2010a: I. Andrić, *Scrittore e diplomatico europeo / Evropski pisac i diplomata*. Trst.
- Андрић, 2010b: I. Andrić, *Memorial Museum of Ivo Andrić*. Belgrade.
- Андрић, 2011: I. Andrić, *Bibliografija Ive Andrića (1911-2011)*. Beograd/ Novi Sad.
- Благојевић, V. Blagojević, *Zašto rat a ne međunarodni kongres 1914. godine*, http://www.academia.edu/15106274/ZA%C5%A0TO_RAT_A_NE_ME%C4%90UNARODNI_KONGRES_1914._GODINE_Neuspeh_diplomatije_i_uloga_Srbije_u_doga%C4%91ajima_koji_su_prethodili_Velikom_ratu 14.01.2018.
- Бугарски, 2013: S. Bugarski, Jovan Dučić, predgovor u: *Plave legende /Legende albastre*. Temišvar: Savez Srba u Rumuniji, 5-12.
- Валмарин, 1981: L. Valmarin, Ivo Andrić e la cultura rumena: convergenze e parallelismi, u *Delo Ive Andrića u kontekstu evropske književnosti i kulture*. Zbornik radova sa međunarodnog naučnog skupa održanog u Beogradu od 26. do 28. maja 1980. Beograd. 917-925.
- Витановић, 1994: С. Витановић, *Јован Дучић у знаку Аполона и Диониса, књи-*

жесни погледи и поетика. Београд: САНУ.

Влатковић, 1997: D. Vlatković, Naš nobelovac bio je i prevodilac na rumunski, u *Borba*, str.11.

Дучић, 1988: J. Dučić, *Rapoarte diplomatice din București (1937-1939)*, preveo Dorin Gămulescu, București: Universal / Dalsi.

Дучић, 1999: J. Dučić, *Jugoslovenska ideologija: istina o "jugoslavizmu": politička studija iz pera jedne kompetentne ličnosti, pisca "Dr Vlatko Maček i Jugoslavija"* (Reprint izvornog izdanja, Čikago, 1942). Beograd: Slobodna knjiga. <https://www.rastko.rs/istorija/jducic-jugoslovenstvo.html> 4.02.2018.

Ђукић–Перишић, 2012: Ž. Đukić–Perišić, *Pisac i priča: stvaralačka biografija Ive Andrića*. Novi Sad.

Живковић, 1991: M. Živković, *Nama u amanet*. Bukurești: Kriterion.

Јончић и Ђуришић, 2011: J. Jončić, D. Đurišić, *Ivo Andrić u diplomatiji*. Beograd.

Јончић и Милошевић, 2012: D. Jončić i M. Milošević, *Jovan Dučić u diplomatiji* (Priredili izložbu Miladin Milošević Dušan Jončić). Beograd

Јерков, 2010: A. Jerkov, *Smisao (srpskog) stiha, Dekonstitucija*. Požarevac: Institut za književnost i umetnost. <https://www.scribd.com/doc/270694545/Aleksandar-Jerkov-Dekonstitucija> 22.12.2018.

Калезић, 1942: D. M. Kalezić, Predgovor, u: *Jovan Dučić, Verujem u Boga i srpstvo*. Čikago. https://www.zapadnisrbi.com/images/PDF/Jovan_Ducic_Verujem_u_Boga_srpstvo.pdf 12.10.2018.

Караулац, 2016: M. Karaulac, *Andrić u diplomatiji* (Priredio Mladen Milivojević). Beograd: Filip Višnjić.

Концу, 2011: A. Conțu, *Galeria Nobel – Premiile Nobel pentru literatură*, 21. 05. 2011. <http://www.revistanoinu.com/arata/semnal/galeria-nobel-premiile-nobel-pentru-literatur>

Лопандић, 2010: D. Lopandić, *Poslužiti svome dragom otečestvu: iz istorije srpske diplomatije: 1804-1914*. Beograd: Službeni glasnik.

Лопичић, 2007: Ђ. Lopičić, *Konzularni odnosi Srbije 1804-1918*. Beograd: Zavod za udžbenike.

Матовић, 2014: D. Matović, *Prepiska Crnjanski Andrić*. <http://fenomeni.me/prepiska-crnjanski-andric-tema-crnjanski/> <http://sinhro.rs/nepoznata-pisma-milosa-crnjanskog-ivi-andricu/> 11.01.2014.

Митић, 2002: M. Mitić, *Poete u fraku* (Priredili Jagoš Đuretić i Mladen Vesković). Beograd: Filip Višnjić.

Неделку, Чолевић, 2016: O. Неделку, Л. Чолевић, Срби у Букурешту. Општи приказ, *Исходишта*, 2. Темишвар-Ниш: Савез Срба у Румунији · Филозофски факултет Универзитета у Нишу. 159-170.

Неделку, Чолевић, 2017: O. Неделку, Л. Чолевић, Срби у Букурешту. Идентитет, у *Исходишта*, 3. Темишвар-Ниш: Савез Срба у Румунији · Филозофски факултет Универзитета у Нишу. 277-284.

Палавестра, 1991: П. Палавестра, *Књижевност-критика идеологије*. Београд:

СКЗ – Српска књижевна задруга.

- Попов, Живојиновић, Марковић, 2013: Č. Popov, D. Živojinović, S. Marković, *Dva veka moderne srpske diplomatije* (Priredili Čedomir Popov, Dragoljub R. Živojinović, Slobodan G. Marković). Beograd: Institut za evropske studije.
- Поповић, 1988: R. Popović, *Žudnja za frakom. Pisci u diplomatiji* (Priredili: Jovan Angelus, Vasilije Kalezić, Božica Vidanović). Beograd: Narodna knjiga.
- Поповић, 2011: R. Popović, *Žudnja za frakom. Srpski pisci u diplomatiji* (Priredio Jovan Pejčić). Leskovac/ Beograd: KIZ Altera.
- Поповић, 2014: R. Popović, *Depeše iz duše (diplomate i pesnici u Rimu)*. <http://sinhro.rs/depeše-iz-duše-pisci-diplomate-u-rimu/> 14.09.2014.
- Стојановић, 1981: V. Stojanović, Odjek Andrićevog dela u rumunskoj kulturi, u: *Delo Ive Andrića u kontekstu evropske književnosti i kulture*. Zbornik radova sa međunarodnog naučnog skupa održanog u Beogradu od 26. do 28. maja 1980. Beograd, 927-936.
- Документарни филм *Predstavnici srpske diplomatije* <https://www.youtube.com/watch?v=45nK3FrYMhA> 13.01.2018.
- Чолевић, 2016: L. Čolević, Znakovi Iva Andrića u Bukureštu, у *Andrić-Initiative: Ivo Andrić im europäischen Kontext – Ivo Andrić u evropskom kontekstu*, knj. 8, (priredio Branko Tošović) Graz: Institut für Slawistik der Karl-Franzens-Universität Graz, Narodna i univerzitetska biblioteka Republike Srpske, str. 127-137.
- Зборник радова: *Српско-румунске везе и прожимања на културолошком плану* (приредио Миља Радан). Темишвар: Савез Срба у Румунији, 2005.

Octavia I. Nedelcu
Lidija V. Čolević

THE SERBIANS IN BUCHAREST (3)

Summary

The struggle for survival and identity of Serbs in Bucharest is reflected in diplomatic relations. This paper focuses on the diplomatic career of Serbian writers Milan Rakić, Ivo Andrić and Jovan Dučić in the Romanian capital, whose artistic works played an important role in European diplomacy, as well as historic literature.

Key words: Serbians in Bucharest, literature, diplomacy, M. Rakić, I. Andrić, J. Dučić